

RESSENYES

Jiménez Sureda, Montserrat. *Guerra Gran i organització política la monarquia dels Borbons.* Ajuntament de Girona, Girona, 2006, 637pp.

Per Anna Masferrer i Gallart (Universitat Autònoma de Barcelona)

Els historiadors solen dir que la Història no es delimita per dates exactes que estanquin etapes, que les dotin d'un sentit corporal de l' "aquí comença i aquí acaba", com sovint es fa en molts llibres de text, sinó que aquestes ajuden i donen pistes sobre quins són els moments i els motors de canvi social, que en definitiva és el que aquesta matèria estudia al llarg del temps (no som, doncs, els homes i les dones, destacats o anònims, els qui produïm la història mitjançant el transcurs de les nostres vides i accions?). En aquest sentit s'ha parlat molt i es parla de quan i com es produeix un dels canvis més notoris dels darrers segles: la fi de l'Antic Règim i el pas cap a una nova realitat. Adoptant una perspectiva eurocèntrica (ha estat Europa la que ha determinat el ritme històric global? Potser com a ens controlador i possessiu? Múltiples opinions seran aquí vàlides), hem convingut que els inicis de l'esfondrament de l'Antic Règim es troben a finals del s.XVIII i tenen el seu punt àlgid i més significatiu en l'adveniment de la Revolució Francesa. Si prenem aquesta premissa com a base certa i comparem aquest procés històric amb el llançament d'una pedra al riu destorbant el monòton transcórrer de les aigües (turbulentes sempre en la seva profunditat), ens adonem com aquest impacte provoca unes ones expansives al seu entorn. I va ser precisament aquest efecte aquàtic el que motivà l'enfrontament entre França i Espanya, ben avingudes al llarg del mateix s.XVIII gràcies als Pactes de Família.

Els temps i els esdeveniments corrien propicis a la República Francesa, que entrà en una dinàmica de provocació i expansió motivant que regnes com l'anglès i l'espanyol s'esperveressin davant la seva gosadia, de manera que, inevitablement, la monarquia de Carles IV, malgrat haver intentat evitar tot enfrontament que no faria més que agreujar la seva situació, es va veure empenya a entrar en l'espiral bèl·lica desfermada pel veí gal a mode de ciment cohesionador interior del nou estat republicà: <<Així, Carles de Borbó al·legava haver intentat dissuadir els revolucionaris d'eliminar físicament Lluís XVI i provocar una guerra europea, arribant, fins i tot, a acceptar *de facto* la república francesa com a interlocutora [...] entre ambdós estats. El posterior incompliment francès, mantenint soldats a Baiona [...] comportaria la vigència del cordó

sanitari [...]. El greuge final va ser el regicidi>>¹. A pesar dels intents per frenar un xoc que li seria inevitable, Carles IV va emprendre les tasques necessàries per engruixir els seus exèrcits a base de fer una crida de voluntariat, encetant-se així la Guerra Gran.

És en aquest punt en què podem dir que comença l'avantsala de la desfeta de l'Antic Règim a Espanya (de fet, seria la última gran batalla espanyola d'Antic Règim), que tindria el seu cop més clar i definitiu en la Guerra de la Independència al cap de poc. I no cal dir que ambdues conteses guarden una estreta relació (malgrat les diferències que suposa el context: mentre la primera guerra, en aquest llibre tractada, és una pugna de la monarquia espanyola d'Antic Règim contra la transformació de sobirania, la segona s'emmarca dins les Guerra Napoleòniques d'afany expansiu de Bonaparte) el pal de paller de la qual és la preservació de l'ordre social feudal, estamental, de privilegis, la defensa de tot això davant del motor de canvi francès. Si es deixava entrar aquest canvi a les fronteres del regne, la desfeta de la monarquia absoluta seria certa, cosa que acabaria succeint a les primeries del s. XIX. El detall a destacar aquí és com aquesta "epidèmia" de liberalisme no saltà solament d'arma en arma en invasions territorials i escaramusses, sinó també de ment en ment, difonent-se la idea de canvi. De tot plegat s'havia de guardar Carles IV, que tan conscient n'era que establí un cordó sanitari entre Espanya i França. En tot aquest preludi aquí llargament exposat rau la importància d'aquest llibre, que retrata aquest primer moment d'alarma davant del canvi i les accions que es van emprendre.

El marc d'aquest projecte (i dic projecte perquè com l'autora mateix diu no tenim encara xifres globals exactes i queda molt per fer, malgrat l'extensió i detall del treball que ens ofereix) és el de Girona entesa com a conjunt territorial, ja que Girona ciutat, tot i essent una realitat amb caràcter propi i ànims de suficiència, no es pot entendre sense el seu entorn, tant a nivell de relacions com d'abastiment, comerç i migracions internes. Amb tot, Girona ciutat té un pes específic en aquest treball de Jiménez Sureda per ser <<l'epicentre de l'activitat militar i administrativa de la guerra almenys per part espanyola>>². La tria d'aquesta contrada ve donada per la seva situació geoestratègica: com a demarcació fronterera i lloc de pas habitual de les invasions veïnes, la zona gironina solia carregar amb gran part del pes bèl·lic cada cop que s'encetava batalla amb França, fins el punt que era qualificada pels regidors gironins com a <<antemural del reyno>>³, de manera que si es volia estudiar curosament i de prop la Guerra Gran, aquest indret era de revisió obligada, revisió profunda i detallada, contrastada i vastament documentada que ha estat dut a terme per Montserrat Jiménez en aquesta obra, que com molt bé diu, pretén ser <<una etopeia, un retrat col·lectiu>>⁴. Això últim és aconseguit amb èxit, fruit d'una recerca minuciosa i plena de sentit que ens aporta informació sobre la vida quotidiana d'aquells habitants que van viure el conflicte: quines van ser les gestions de l'ajuntament gironí enfront els problemes que genera una guerra, les fluctuacions dels preus i la inestabilitat de provisions d'aliments que tenien dures conseqüències sobre la població, el malestar dels ciutadans provocat pels allotjaments dels soldats, les participacions en les campanyes militars, les vivències del clergat i la seva reacció davant els esdeveniments, etc., fan d'aquest llibre un autèntic relat coral d'un fet prou oblidat com és la Guerra Gran, els

¹ JIMÉNEZ SUREDA, Montserrat: Girona, 1793-1795. Guerra Gran i organització política a la Monarquia dels Borbons, Ajuntament de Girona, Girona, 2006, pp. 96-97.

² Ídem, pàg. 15.

³ Ídem, pàg. 113.

⁴ Ídem, pàg. 19.

estudis sobre la qual cal reivindicar i completar, perquè <<No es tracta d'un episodi històric "menor". Ben al contrari, el volum d'homes mobilitzats, el seu devastador impacte sobre les poblacions de la frontera, les connotacions ideològiques que acompanyaren la lluita armada o la importància dels tallers publicístics que hi entraren en joc, justifiquen que els coetanis s'hi referissin com la "Guerra Gran">>⁵.

El text d'aquesta obra és dividit en cinc cossos coherentment ordenats: se'ns presenta, primerament, un apartat la finalitat del qual és la reflexió i exposició d'allò que es va esdevenir prèviament a la pugna, fotografiant la realitat d'aquell moment, aclarint quin era el sistema d'allotjaments militars a l'època i quines molèsties solien provocar, recollint-ne les queixes i les ànsies de molts per deslliurar-se de l'obligació de complir amb aquest servei a la soldadesca, així com també se'ns recorda la complexitat intrínseca d'un conflicte bèl·lic: les hostilitats internacionals entre enemics i els propis col·ligats en esferes dissimulades o no tant (el cors marítim n'és l'exemple en aquest cas, i ve determinat per la rivalitat colonial i el seu profit), el fenomen de la censura per evitar la difusió d'idees inconvenients per segons quines parts contrincants, l'emergència de desterrats que han de renegar temporalment o definitivament de la seva pàtria natural per passar a formar-ne part d'una altra forçats per la situació, amb totes les dificultats vitals que això implica, etc. Però, sobretot, aquesta primera part ens dona una idea clara sobre quin era l'estat dels afers i efectius militars de la monarquia de Carles IV, de manera que amb tot plegat, i a punt d'entrar en un joc embrollat, ens situa les fitxes en el punt de partida per, així, entrar plenament en matèria.

En segon lloc, ens trobem els tres cossos centrals del llibre, que se centren de ple en el desplegament i desenvolupament del conflicte, seguint l'ordre cronològic dels tres anys que aquest va durar, de manera que cada bloc anual toca temàtiques diverses segons es relacionen amb aquell eix temporal concret. D'aquest mode, l'autora evita cloure's en els fets purament militars i fuig de la narració fil per randa dels mateixos, ja que el que s'intenta (i s'aconsegueix) és abordar la contesa des de tots els seus angles per a veure-la des d'una perspectiva polièdrica i completa per arribar a retratar la globalitat d'aspectes directes i indirectes que du amb sí una guerra: cal recordar que és un relat coral, i qui més i qui menys va veure's ressentit, especialment a la demarcació fronterera de Girona, per les hostilitats hispano-franceses. En aquest sentit, tant se'ns aproxima a vides i anècdotes de particulars que ens il·lustren la quotidianitat davant de la contesa, fossin aquests membres del clergat o no, com d'institucions, la més destacada essent l'ajuntament gironí. Aquest hagué d'emprendre una cursa d'obstacles per reeixir com bonament va poder de sotracs, inestabilitats i buits fruits d'aquells mal tres anys, essent un dels seus maldecaps més importants l'haver de fer front als pagaments de manutenció militar que en molts casos va haver de sufragar, si comptem, sobretot, la gestió dels hospitals militars habilitats i improvisats en diverses edificacions. Cal no oblidar, a més, el tractament detallat que rep la branca eclesiàstica, ja que va veure's prou tocada per la situació, si bé aquesta especial atenció que mereix ve donada arran de les anteriors investigacions que Jiménez Sureda realitzà sobre l'Església catalana centrant-se en el focus gironí⁶. Concretament, l'autora ens resol els dubtes de com va afectar la causa bèl·lica a l'estament eclesiàstic, a les seves administracions, al seu dia dia, i quina va ser la participació dels propis clergues en el conflicte (una secció és titulada *Clergues a la guerra*, on podem seguir les tribulacions

⁵ Ídem, pàg. 15.

⁶ Vegeu JIMÉNEZ SUREDA, Montserrat: *L'Església catalana sota la monarquia dels Borbons: la catedral de Girona en el s.XVIII*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1999.

personals de Martí Cuffí, canonge: <<Quan feia amb prou feines dos mesos de la seva presa de possessió del canonicat, al flamant prebendat el nomenaven administrador de la Reial Junta de l'Hospici de Girona i només un dia després d'ésser ruixat amb la mel dels afalacs pels integrants d'aquella corporació, l'agraciat demanava la dispensa anual de presència al cor de la catedral. No pensava residir a Girona essent tan evidents les urgències del seu servei als confins del Regne>>⁷).

Però aquest treball no només és útil per entendre què suposà la Guerra Gran i quin impacte real va tenir sobre la població de les terres del nord de Catalunya, sinó que, com molt bé assenyala el títol del llibre, també s'aborda l'organització político-territorial de la monarquia dels Borbons, descobrint-nos com el Principat era dividit en vint-i-un partits administratius, com Girona comptava amb una Junta en què arribat a un punt s'hi reuniren dinou dels partits per fer front a la situació, etc. Alhora, és important de mencionar que les hostilitats obertes entre 1793 i 1795 van veure el ressorgiment d'una particularitat catalana, el sometent, tenint en compte que feia un llarg temps que la seva formació havia estat desactivada, així com també el sorgiment de recels i dubtes a l'hora d'armar els catalans per encarar la pugna contra els francesos, ja que la dinastia dels Borbons dubtava d'aquests tenint en consideració que encara no feia vuitanta anys que havien cessat les batalles de la Guerra de Successió Espanyola, durant la qual els catalans van enfrontar-se al model d'Estat que proposaven i volien importar amb sí els Borbons. Aquest volum ens il·lustra, a més, com totes les aliances són momentànies i passatgeres (també en el cas de l'aliança tron i altar, que van tenir llavors certes desavinences i van competir a l'hora d'arrabassar-se poders temporals l'un a l'altre), i com el que sol unir és sempre un factor exterior advers més que no pas els punts en comú que es comparteixen, com bé és narrat i contemplat, ja que tant bon punt Espanya declarà la guerra a França associant-se amb altres potències, entre elles Anglaterra, com s'uní als francesos per plantar cara als anglosaxons per una qüestió d'interessos ultramarins que propiciava els frecs més tensos entre anglesos i espanyols, de manera que es reprenien les bones relacions amb l'Estat veí al vell estil Pactes de Família: <<Com es veuria més tard, tots els vots per a la "continuació de una christiana paz" quedarien en un no res. El divuit d'agost de 1796 es va renovar el pacte de família amb els hereus dels botxins d'aquella. Per part espanyola, signava Godoy. Representant França, el general de divisió dels exèrcits de la República i ambaixador a Espanya, Domènec Caterina Pérignon>>⁸.

Finalment, el tercer i últim cos és reservat a les conclusions, que, concises i curtes ens presenten un sumari de la ingent recerca feta i dels punts més destacats, juntament amb uns annexos que ens mostren la gran suma d'hores invertides als arxius i la voluntat d'arribar al detall en aquells casos possibles. En conjunt, aquest llibre engloba una infinitat de detalls i mirades diverses que, simulant un trencaclosques, va col·locant una peça rere l'altra combinant múltiples perspectives i fets paral·lels més enllà de la geografia concreta del front de guerra per acabar configurant un retrat ampli i complet des de nombrosos punts de vista temàtics de la Guerra Gran, prenent la zona de Girona com a epicentre del relat amb exemples enormement documentats. L'obra constitueix, en fi, una molt bona base per a recerques futures i omple un gran buit que fins a la seva publicació va tenir la història de Girona i la de la Guerra Gran vista des del cantó català.

⁷ JIMÉNEZ SUREDA, Montserrat: Girona, 1793-1795. Guerra Gran i organització política a la Monarquia dels Borbons, Ajuntament de Girona, Girona, 2006, pp 171-172.

⁸ Ídem, pp. 535-536.

